

Factors estructurals de les desigualtats a Andorra

Joan MICÓ i IBÀÑEZ

Aquesta ponència presenta les principals conclusions de l'*Estudi de la immigració a Andorra*, del Grup de Sociologia d'Andorra Recerca i Innovació, que es va presentar públicament l'any 2023¹ i que és compara amb un estudi similar fet l'any 2003.

L'estudi segueix la hipòtesi que actualment la societat andorrana té tres eixos de segmentació principals, que s'interrelacionen i se superposen,² a més d'altres factors que dilueixen aquestes divisions:

- La segmentació jurídicopolítica, definida pel conjunt de drets i deures dels ciutadans, que estableix diferències entre la població amb nacionalitat andorrana i els estrangers residents al país. Tal com es recull a la Constitució, els drets polítics estan reservats als andorrans, de manera que la població resident no andorrana està exclosa de la participació electoral. D'altra banda, la Llei d'immigració regula l'entrada, el sojorn i l'establiment al Principat d'Andorra de les persones que no són de nacionalitat andorrana, que han de disposar d'una autorització d'immigració adequada a la seva situació (autoritzacions de treball per als treballadors fronterers, autoritzacions d'immigració per als actius residents o autoritzacions d'immigració de residència sense treball) i que s'atorguen segons un principi de prioritat en funció de la nacionalitat.³

Com a resultat, i segons la comparació de les dades del cens estimat de població en comparació del nombre de persones que van tenir dret al vot en les eleccions generals de l'any 2023, al voltant del **44,05% de la població de més 18 anys té dret a vot** (conseqüència del creixement demogràfic tan ràpid, però també de les dificultats accés a la nacionalitat).

De tota manera, en les darreres eleccions i com a exemple de la **cada cop més gran pluralitat dels andorrans**, hi ha un 39% dels electors que no ha nascut al país,⁴ i segons l'enquesta política de l'ARI de l'any 2023, dels que hi han nascut, el 46% no té cap pare de nacionalitat andorrana.

- La segmentació socioeconòmica o laboral, que estructura la població en funció de la

situació dels diferents col·lectius en el mercat de treball. Segons la teoria de la segmentació o dualització del mercat de treball, no hi ha un únic mercat de treball que ajusta l'oferta i la demanda, sinó que es diferencia un segment primari, amb llocs de treball de qualitat, caracteritzats per l'estabilitat, més nivell de qualificació, amb millors condicions i més prestigi, i un segment secundari, definit per llocs de treball menys qualificats, més precaris i amb pitjors condicions, si bé dins de cada segment també hi ha diferències internes de millors o pitjors condicions. Aquesta segmentació configura les posicions jeràrquiques dins de l'estructura ocupacional i també es relaciona amb certes característiques de la mà d'obra (gènere, edat, origen o nacionalitat i nivell educatiu), de manera que els llocs de treball del segment secundari que es generen en les economies avançades acaben sent ocupats en més proporció pels immigrants, per una part de les dones i de la població més jove i menys qualificada, mentre que els llocs de treball del segment primari els ocupen amb més freqüència els treballadors autòctons, els que tenen un nivell educatiu més alt i més edat.⁵ Així, la situació de cada persona dins de l'estructura ocupacional, està relacionada amb determinades característiques personals, a més del temps que fa que viu a Andorra i d'altres elements que poden afavorir una mobilitat laboral i social ascendent. D'altra banda cal assenyalar que, tot i que hi ha una associació positiva entre el nivell educatiu i la qualitat de la feina (un nivell educatiu més alt es correspon amb una millor posició en l'escala ocupacional), amb l'expansió i generalització de l'educació, l'assoliment d'alts nivells d'educació formal per part de la població no han s'han compensat amb un creixement dels llocs de treball més qualificats. Això ha comportat una manca de capacitat d'absorció d'alguns dels treballadors més qualificats en les economies on predominen les empreses petites, en sectors de baixa productivitat, intensius en mà d'obra i feines amb alta rotació que es cobreixen amb contractació temporal, i ha donat lloc a situacions de sobrequalificació o subocupació (persones amb més qualificació que les que requereix el lloc de treball), és a dir d'infrutilització de la força de treball. D'altra banda, es reserven als nacionals andorrans les places de funcionaris. La resta de places dels llocs de treball de l'administració que no es poden cobrir amb candidats andorrans es poden obrir en segona convocatòria a candidats d'altres nacionalitats. El gran creixement econòmic, a més del creixement de la feina que han ofert les administracions i sectors relacionats com la sanitat o l'educació, tenen com a conseqüència que un grup destacable de persones que no tenen la nacionalitat andorrana hagin pogut també treballar en aquests sectors més privilegiats.

- La segmentació lingüísticocultural es produeix en funció del coneixement de la llengua catalana, i de la presència i el prestigi de les diferents llengües que conviuen al país. El català és l'única llengua oficial d'Andorra i es considera un dels elements fonamentals de la identitat i la cultura andorranes, de manera que, en un context on hi ha una forta presència d'altres llengües, se li atorga protecció per part dels poders públics.⁶ La legislació estableix l'ús del català en les institucions públiques, en les activitats socials i públiques, en l'atenció al públic, en els noms comercials, rètols d'establiment i publicitat, en l'educació, en els mitjans de comunicació social, etc.⁷ Es requereix el coneixement del català per accedir a un lloc de treball en l'administració pública i en la resta de treballs d'atenció al públic. Les persones que volen adquirir la nacionalitat andorrana també han

de demostrar el coneixement de la llengua catalana, d'història, cultura i institucions d'Andorra, mitjançant la prova per apreciar el grau d'integració al país.⁸ En aquest sentit el fet de conèixer la llengua catalana afavoreix una millor posició en l'àmbit laboral atès que és un requisit en sectors i professions de més qualificació o prestigi, i necessari per treballar a l'administració i parapúbliques, per exemple.

La societat andorrana actual és producte de l'arribada de les diferents onades migratòries que l'han anat transformant i configurant. D'altra banda, com a conseqüència de la interrelació amb les segmentacions abans esmentades, s'ha estructurat una jerarquia de prestigi social en funció de l'origen de les persones. La posició més alta l'ocuparien els andorrans, que tenen l'estatus més privilegiat (nacionalitat, accés a millors ocupacions, amb la llengua i cultura pròpia del país). Per sota, hi hauria les persones que van arribar amb les primeres onades migratòries, en especial les de l'entorn més proper, de cultura catalana, juntament amb les persones originàries de França, fruit de la relació històrica i del seu prestigi cultural, que van poder accedir més fàcilment a llocs privilegiats en un context de fort creixement econòmic. A continuació se situarien la resta d'espanyols, que van arribar també en les primeres onades migratòries però que no tenien l'avantatge de conèixer la llengua catalana i van anar ocupant sobretot llocs del segment secundari, que eren en aquell moment la base de l'economia del país, i conjuntament amb els catalans van arribar a ser el grup nacional majoritari, per sobre dels andorrans. Posteriorment, va arribar el col·lectiu portuguès, que va representar una proporció molt important de la immigració sobretot durant els anys 90, que també va seguir la mateixa dinàmica d'entrada al mercat laboral en ocupacions del segment secundari, sobretot en sectors com la construcció, l'hoteleria o el comerç, i que arriben a una societat on prèviament ja s'han incorporat persones de diferents orígens i amb forta presència de la llengua castellana. En les darreres dècades ha anat augmentant progressivament l'arribada de persones d'altres països, sobretot de Llatinoamèrica, que, seguint el mateix patró de les onades precedents, han accedit majoritàriament als llocs de treball relacionats amb el turisme, inclòs el gros més important del treball temporal, i que els situa en les posicions més baixes. Al llarg d'aquests anys també han arribat col·lectius diversos i més minoritaris, des de ciutadans d'altres països no europeus, com els filipins, indis, magribins, etc., molts dels quals per motius laborals, fins a ciutadans més benestants, principalment de països europeus, que han vingut a Andorra atrets per les condicions del país (seguretat, paisatge, fiscalitat, etc.).

Tota aquesta heterogeneïtat d'orígens configura una Andorra amb aportacions culturals diverses que han transformat la identitat *tradicional* més uniforme en una nova realitat dinàmica que és producte de les interrelacions entre els diferents grups.

Tenint en compte aquest context, en aquest treball s'ha analitzat la percepció i la valoració sobre la immigració per part de la població d'Andorra, l'opinió sobre els drets polítics i socials, les relacions entre els diferents col·lectius nacionals, i diferents aspectes relacionats amb la integració dels immigrants, que es presenten de forma resumida en els punts següents.

Percepcions de la població d'Andorra sobre la immigració

Un 60% de la població considera que s'ha de mantenir el sistema actual d'entrada de

treballadors immigrants. Aquesta ha estat l'opinió més esmentada en les diferents enquestes des del 2002 (entre un 46% i un 62%), tot i les modificacions legislatives que s'han dut a terme des de l'aprovació de la Llei d'immigració, amb la incorporació de nous tipus d'autoritzacions i canvis en les condicions per a obtenir-les.

El percentatge d'enquestats que consideren que s'hauria de facilitar més l'entrada de treballadors immigrants és del 25,5%, mentre que un 14% pensen que s'hauria de restringir. El 2007 i el 2013 va augmentar la proporció d'enquestats que consideraven que s'havia de restringir més l'entrada de treballadors immigrants (un 19% i un 27%, respectivament), que es pot relacionar amb el context de crisi econòmica d'aquells anys que va comportar la pèrdua de llocs de treball, i per tant una menor necessitat de mà d'obra provinent de la immigració. Des de diverses teories i estudis s'atribueix una menor acceptació i una pitjor valoració de la immigració i dels immigrants en un context d'empitjorament de la situació econòmica i del mercat laboral.⁹ Aquests factors fomenten preferències més restrictives respecte de les polítiques migratòries i, en menor o major mesura, actituds hostils cap a les persones immigrades.¹⁰ En tot cas, fins i tot en els anys en què Andorra es va veure afectada per la crisi econòmica, l'opinió que s'havia de restringir l'entrada d'immigrants era minoritària.

També és interessant assenyalar que un 82% dels enquestats considera que no s'hauria de donar preferència a l'entrada d'immigrants d'alguns països en concret (per un 17% que creu que sí que s'hauria de fer), i un 85% diu que tampoc no s'hauria de restringir l'entrada d'immigrants d'alguns països (per un 14% que pensa que sí que s'hauria de restringir). Aquestes opinions han estat també majoritàries en les anteriors enquestes i indiquen que en general no hi ha preferències pel que fa a l'origen dels immigrants que arriben a Andorra. Ara bé, tot i que són minoritaris els enquestats que donarien preferència o restringirien l'entrada d'immigrants de determinats països, destaca que els primers optarien per donar preferència a l'entrada d'immigrants de països veïns i de l'entorn europeu, mentre que els que creuen que s'hauria de restringir l'entrada d'immigrants d'alguns països fan referència sobretot als d'origen magribí, de països llatinoamericans i de l'Europa de l'Est, ja sigui per raons de diferències culturals o per la imatge negativa de la immigració d'aquests països que, sovint, s'associa a conflictivitat. De fet, la legislació d'immigració, tant a Andorra com a la Unió Europea, és més restrictiva amb la immigració dels països extracomunitaris.

Igualment destaca que un 85% de la població considera que la immigració és positiva per a Andorra, un 6% la considera negativa i un 9% ni positiva ni negativa, pràcticament amb el mateix percentatge que l'any 2002 (un 84% positiva), en correspondència amb la realitat d'un país on la majoria de la població és d'origen immigrant. Aquesta valoració positiva envers la immigració és majoritària en tots els casos, si bé el percentatge és una mica inferior entre els andorrans amb els dos progenitors andorrans (65%). En les enquestes del 2007 i del 2013, la proporció de població que considera positiva la immigració va baixar per sota del 80% fet que també es pot relacionar amb la situació de crisi econòmica i la pèrdua de llocs de treball durant aquells anys.

Entre els motius per considerar la immigració com a molt o bastant positiva, els enquestats destaquen que els immigrants cobreixen els llocs de treball per als quals no hi ha suficient mà d'obra autòctona o que han fet possible el creixement econòmic, el funcionament i desenvolupament del país. També es destaca, tot i que en menor proporció, que la

immigració aporta un enriquiment cultural i social, noves maneres de veure i fer les coses, o que afavoreix la diversitat, entre d'altres respostes com les oportunitats laborals i la millora de la situació i la qualitat de vida dels immigrants.

Aquest reconeixement, per part de la societat andorrana, de la contribució dels treballadors estrangers al creixement econòmic i el desenvolupament del país, es confirma amb l'acord majoritari amb frases com "els immigrants han fet possible el desenvolupament econòmic d'Andorra" i "els immigrants són necessaris per al funcionament de l'economia andorrana" (un 95% dels enquestats hi estan d'acord, i entre un 87% i un 93% en les enquestes anteriors). També la majoria d'enquestats (73%) consideren que "els immigrants ocupen llocs de treball que no volen els andorrans". Els que més ho afirmen són els enquestats de nacionalitat portuguesa i dels països de l'Amèrica llatina. Aquesta afirmació es pot entendre com a resultat de la segmentació del mercat laboral en funció de l'origen dels treballadors, de manera que part dels immigrants realitzen les activitats menys qualificades i amb pitjors condicions (segment secundari), mentre que la població autòctona ocupa en major proporció les feines més qualificades i valorades. Com s'ha vist, en el mercat de treball d'Andorra es detecta aquesta segmentació segons l'origen dels treballadors, si bé també és cert que, en un context de creixement de l'economia andorrana i davant la manca de mà d'obra autòctona, l'arribada d'immigrants ha estat necessària per cobrir llocs de treball en tots els segments, de manera que també s'ha donat una situació de complementarietat en el mercat laboral.

Per contra, els enquestats es posicionen majoritàriament en desacord respecte d'altres possibles efectes de la immigració en el mercat laboral, com que "l'afluència de molts immigrants fa que baixin els salaris" o que "l'arribada de més immigrants dificultarà en el futur l'accés al treball dels andorrans i residents" (amb un 55% i un 56% en desacord, respectivament, i al voltant d'un 37% d'acord). Cal destacar que en enquestes anteriors el percentatge d'acord amb aquestes afirmacions era més alt, sobretot entre l'any 2007 i el 2013, en un context on la manca de feina podia afavorir la percepció de l'arribada de nous immigrants com a competidors en el mercat laboral.

Aquestes dades indiquen que no hi ha una percepció generalitzada de competència entre els treballadors per l'arribada d'immigrants, que està regulada en funció de les necessitats del mercat laboral. Com s'ha comentat, en molts casos els immigrants ocupen llocs de treball en el segment secundari, en activitats menys qualificades o temporals, que no es cobririen amb els treballadors andorrans. La legislació d'immigració prioritza l'accés als llocs de treball dels andorrans i dels estrangers residents, i quan no es poden cobrir tots els llocs de treball, el Govern fixa les quotes d'autoritzacions, amb prioritat per als nacionals d'Espanya i França i dels altres estats membres de la Unió Europea o de l'Espai Econòmic Europeu.

L'evolució de les dades de població i del mercat de treball en els darrers anys semblen indicar cert grau de substitució o reemplaçament d'algun grup nacional que ha anat disminuint els seus efectius a Andorra (portuguesos) per altres que s'han anat incorporant i incrementant la presència al país (d'altres nacionalitats, sobretot de Llatinoamèrica).

Les dades disponibles no permeten comprovar si l'afluència de molts immigrants ha fet baixar els salaris a Andorra però actualment, com ja s'assenyalava en l'informe del 2002, es demana més facilitat per contractar treballadors immigrants en determinats sectors amb manca de mà d'obra (hoteleria, serveis turístics, construcció).

D'altra banda, la població d'Andorra tampoc no considera majoritàriament que "l'augment d'immigrants afavoreix que es produeixin més conflictes socials" ni que "l'augment d'immigrants farà que a Andorra es perdi la llengua catalana". Tot i que una part important (45%) sí que ho pensa, entre un 50% i un 51% està en desacord amb aquestes frases.

En aquests anys, el percentatge d'acord amb l'afirmació sobre la conflictivitat social ha anat disminuint alhora que ha augmentat la proporció dels que hi estan en desacord (l'any 2002 un 54% dels enquestats hi estaven d'acord i un 39% en desacord), en correspondència amb la situació de convivència pacífica entre els diferents grups nacionals presents a Andorra.

Pel que fa al temor de perdre la llengua catalana a causa de l'augment d'immigrants destaca que hi ha més percentatge en desacord entre els enquestats de nacionalitat andorrana, espanyola, portuguesa i altres nacionalitats, mentre que entre els francesos hi ha més casos d'acord que en desacord. Cal assenyalar que entre els andorrans, el percentatge d'acord és majoritari en el cas dels que tenen un o els dos progenitors andorrans (50%), davant dels que tenen els dos progenitors no andorrans (41%). En el cas de les persones de llengua materna catalana hi ha la mateixa proporció d'acord i en desacord (48%). També cal assenyalar que en les diferents enquestes realitzades durant els darrers vint anys la majoria de la població no ha considerat que es pugui perdre la llengua catalana per l'augment d'immigrants. Només l'any 2007 hi va haver un empat entre el percentatge d'enquestats que estaven d'acord i els que estaven en desacord amb aquesta afirmació.

També hi ha un posicionament clarament favorable pel que fa a que els residents estrangers mantinguin la seva pròpia llengua (91%) i els seus costums i estils de vida (79%), tot i que aprenguin la llengua i adoptin costums andorrans. L'acord és majoritari en tots els casos, independentment de la nacionalitat i llengua materna de les persones enquestades.

En aquesta mateixa línia, destaca que el 74% dels enquestats estan d'acord amb la idea que la convivència amb persones procedents de diferents llocs i de diverses nacionalitats suposa un enriquiment per a la cultura andorrana, davant un 24% que considera que el predomini demogràfic del col·lectiu d'immigrants comporta una pèrdua de la identitat andorrana. Aquesta també ha estat la tendència observada en anteriors enquestes, si bé el 2022 s'ha assolit el percentatge més alt d'enquestats que consideren la immigració com un enriquiment cultural. Aquesta resposta és majoritària en tots els casos, tot i que ho diuen en major proporció els enquestats d'altres nacionalitats.

Drets socials i polítics

En relació amb l'acceptació dels drets dels immigrants, i igual que en les anteriors enquestes, la majoria d'enquestats estan d'acord que els immigrants puguin portar la seva parella i fills a viure a Andorra (94,5%), que puguin accedir a un lloc de treball en igualtat de condicions que els andorrans (89,6%), que puguin constituir grups o associacions per defensar els seus drets (77%) i que puguin obtenir més fàcilment la nacionalitat andorrana (54%). Si bé les persones de nacionalitat andorrana i francesa també es posicionen majoritàriament d'acord en tots els casos, ho diuen en un percentatge inferior que els espanyols, portuguesos i de la resta de nacionalitats. Pel que fa que els immigrants puguin obtenir més fàcilment la nacionalitat andorrana, hi ha més percentatge en desacord entre els francesos (un 46% en desacord per un 40% d'acord) i pràcticament el mateix percentatge d'acord (48%) que en desacord (47%)

entre els enquestats andorrans, si bé els andorrans que tenen un o els dos progenitors andorrans estan en major proporció en desacord en facilitar l'adquisició de la nacionalitat andorrana (57%).

D'altra banda, hi ha més proporció en desacord (47%) que d'acord (45%) pel que fa que els immigrants puguin tenir temples propis on practicar la seva religió, si bé en les enquestes anteriors hi havia més proporció de població d'acord, excepte l'any 2013 que hi havia el mateix percentatge d'acord que en desacord (44%). Per tant, en aquest aspecte es detecta una menor acceptació, possiblement relacionada amb alguns prejudicis envers la pràctica d'algunes religions. Destaca que els enquestats que es mostren més favorables a aquest dret són els joves i els del grup d'altres nacionalitats (sobretot de països d'Àfrica i Àsia, en especial dels que predominen altres religions que no són la catòlica).

Quant als drets polítics, la majoria dels enquestats estan d'acord que els estrangers que resideixen i treballen de forma estable a Andorra puguin votar a les eleccions comunals (78%) i, en menor proporció, a les eleccions generals (56%), i aquesta mateixa tendència s'ha observat en anteriors enquestes. S'ha de destacar que la major part dels andorrans estan a favor que els residents puguin votar a les eleccions comunals de manera molt majoritària (77%), i fins i tot quan es demana sobre el vot a les eleccions generals hi ha una proporció d'andorrans més alta que hi estan a favor (53,5%) que no en contra (43,5%), si bé entre els andorrans amb els dos progenitors andorrans hi ha més percentatge en desacord (48%) que d'acord (44%).

Aquests drets polítics, que estan reservats als andorrans, es consideren com un element important per a la integració dels immigrants, atès que més enllà de la integració social i l'assoliment dels drets laborals, atorguen la possibilitat d'una participació plena com a ciutadans en la societat d'acollida (integració cívica).¹¹ Actualment, per assolir el dret a vot a Andorra, els immigrants han d'haver adquirit la nacionalitat andorrana, i per tant, haver renunciat a la nacionalitat d'origen, i aquest és el principal motiu pel qual moltes persones que podrien adquirir la nacionalitat andorrana pels anys de residència al país no ho fan.

Un 49% dels enquestats creuen que l'actual legislació per adquirir la nacionalitat andorrana està bé, mentre que un 45% pensen que hauria de ser més fàcil i un 5% que s'hauria de restringir més. L'any 2002 hi havia més proporció d'enquestats que van dir que l'adquisició de la nacionalitat andorrana hauria de ser més fàcil (58%), si bé cal tenir en compte que la legislació a la qual es fa referència (la Llei qualificada de nacionalitat) s'ha modificat en aquests anys, de manera que des del 2004 s'ha reduït el nombre d'anys de residència per demanar la naturalització, que ha passat de vint-i-cinc a vint anys, i fins a deu anys per als casos que han cursat l'ensenyament obligatori a Andorra i en alguns supòsits més. Tot i això, les persones que creuen que hauria de ser més fàcil l'adquisició de la nacionalitat andorrana, diuen majoritàriament que s'haurien de reduir els anys de residència necessaris. També destaca que els enquestats que consideren en major proporció que hauria de ser més fàcil l'adquisició de la nacionalitat són els de nacionalitat espanyola (51%) i els d'altres nacionalitats (63%), mentre que els de nacionalitat andorrana (39%) i francesa (37%) són els que ho diuen en menor proporció i majoritàriament consideren que està bé amb l'actual legislació (53%), mentre que un 8% dels francesos i un 9% dels andorrans creuen que hauria de ser més difícil (un 18,5% entre els andorrans amb els dos pares andorrans).

Simpatia, valoració dins de la societat i relacions amb persones de diferents orígens

La simpatia per les persones de diferents orígens, així com la percepció de la seva valoració dins de la societat andorrana, situa cada grup en una escala de major o menor acceptació, i pot servir com a indicador dels estereotips i prejudicis envers els diferents col·lectius.

Pel que fa a la simpatia, les puntuacions mitjanes més altes en una escala entre 0 (cap simpatia) i 10 (molta simpatia) són per a les persones d'Andorra (8,1) i de les diferents comunitats d'Espanya (entre 7,7 i 8,1), seguides de les persones de França, Portugal, països de la resta d'Europa i de l'Amèrica Llatina (amb mitjanes entre 7 i 7,4), mentre que les persones de països de l'est d'Europa, de Filipines, de l'Índia, del Magrib i de la resta de l'Àfrica obtenen les puntuacions més baixes (entre 6,3 i 6,7). Per tant, es constata que el grau de simpatia envers els col·lectius d'origens més llunyans o més diferents culturalment és inferior, amb gairebé dos punts menys de mitjana respecte dels més alts. Aquest ordre de puntuacions coincideix amb el de l'enquesta de l'any 2002, si bé les puntuacions mitjanes d'aquesta edició han estat en tots els casos superiors, amb augments de menys d'un punt pel que fa a la simpatia envers els andorrans i de les diferents zones d'Espanya, i fins a dos punts en el cas de la simpatia per a les persones del Magrib.

Lògicament, el grau de simpatia cap als diferents grups varia en funció de la nacionalitat o el país de naixement de les persones enquestades de manera que les mitjanes són més altes envers el propi col·lectiu i, en general, també cap a les persones d'Andorra i d'Espanya.

Igualment, quan es demana per la percepció de la valoració dels diferents col·lectius dins la societat andorrana, destaca que els andorrans i els catalans són els grups que majoritàriament es consideren que són valorats de manera positiva, seguits dels altres grups d'espanyols, els francesos i de la resta d'Europa. Per contra, es considera en major proporció que els magribins, els de la resta d'Àfrica i els llatinoamericans són valorats de manera negativa per la societat andorrana. Pel que fa als portuguesos, indis i, en menor mesura, els filipins, si bé es considera que són valorats més de manera positiva que negativa, hi ha menys diferència entre les dues opcions.

L'opinió dels enquestats sobre com valora la societat andorrana les persones de diferents orígens i el grau de simpatia expressat pels enquestats cap als diferents col·lectius, segueixen una tendència similar: hi ha major simpatia i percepció d'una valoració positiva envers els andorrans i espanyols, seguits dels francesos i de la resta d'Europa, i una menor simpatia i una percepció que la societat valora més negativament a les persones del Magrib i de la resta d'Àfrica, seguides de les de l'Amèrica Llatina i de l'Europa de l'Est. En el cas dels portuguesos i filipins, les puntuacions del grau de simpatia estan en la zona central, una mica inferior en el cas dels indis, i tot i que hi ha més proporció d'enquestats que consideren que són valorats de manera positiva per la societat andorrana, també hi ha un percentatge important que considera que són valorats negativament. De fet, en l'enquesta del 2002 la proporció de valoracions negatives envers els portuguesos, filipins i indis era superior al percentatge de les valoracions positives, juntament amb els sud-americans i marroquins. Per tant, es detecta una millora destacable en la percepció envers aquests grups.

Algunes de les hipòtesis per explicar aquestes diferents valoracions cap a les persones segons el país d'origen s'han explicat amb l'atribució de diferències culturals, lingüístiques o religioses, que comporten certs estereotips o prejudicis envers alguns immigrants, com ara la

manca d'integració, marginalitat, conflictivitat, etc., o la imatge negativa de determinats col·lectius afavorida per algunes notícies i informacions dels mitjans de comunicació de l'entorn. D'altra banda, també pot estar influenciada pel context i la situació política i econòmica en els respectius països d'origen o en el país d'acollida.

En el cas andorrà té un pes important la segmentació social producte de l'estratificació social o la segmentació ocupacional, on determinats col·lectius s'ubiquen en posicions inferiors i per tant es considera que són valorats més negativament per la societat.

S'ha de tenir en compte, a més, que la immigració al nostre país s'ha anat configurant per onades de persones de certs orígens depenent de les èpoques: durant els anys 60 i 70 del segle passat, les onades més nombroses eren provinents d'Espanya, i en especial de Catalunya, Andalusia i Galícia, i als 80 i 90, de Portugal. Alhora, han arribat persones originàries de Filipines, Índia i del Magrib, entre d'altres, moltes de les quals ja són presents al país des dels anys 80. En els darrers temps les onades principals venen dels països de Llatinoamèrica.

La integració al món laboral d'aquests immigrants s'ha fet sobretot en certs sectors, com l'hoteleria, el comerç, la construcció, etc. Amb els anys de residència i la interrelació entre les diferents comunitats, l'absència de conflictivitat destacable entre les diferents comunitats, a més de la percepció de la immigració no com una amenaça sinó com un factor necessari per a l'economia i positiu per al país, s'ha millorat la imatge dels diferents col·lectius, com es desprèn del resultat de l'enquesta.

En la qüestió que planteja la preferència de no tenir com a veïns determinats grups de persones, la majoria dels enquestats (75%) afirma que no tenen cap inconvenient a tenir com a veïns qualsevol dels grups nacionals. Tot i això, una part dels enquestats diuen que preferirien no tenir com a veïns persones procedents del Magrib (15%) i en menor proporció els llatinoamericans (6%), portuguesos (4%), de la resta d'Àfrica (3%), de l'Europa de l'Est i els indis (2%).

L'elevat percentatge d'enquestats a qui no els importa tenir com a veïns persones dels diferents orígens, indica que entre la població d'Andorra hi ha un nivell elevat d'acceptació de la diversitat, tot i que es detecta menys acceptació en relació amb alguns grups que, en general, també són els que es considera que són valorats de manera negativa per la societat andorrana, els que obtenen menys puntuació en l'escala de simpatia i també coincideixen amb els immigrants que es restringiria l'entrada a Andorra.

A partir d'aquestes valoracions sobre els diferents col·lectius es poden situar en una escala de major a menor valoració social, que també es relaciona amb les línies de segmentació esmentades (juridicopolítica, socioeconòmica i lingüísticocultural). Aquest ordre és, amb alguna matisació, pràcticament igual que l'observat en les dades del 2002.

Els andorrans estarien en la posició superior, ja que es considera que són els més valorats de manera positiva i tenen una mitjana més alta de simpatia. Estan ocupats en major proporció en els sectors més qualificats. Com a població autòctona gaudeixen de tots els drets polítics i tenen prioritat en l'accés al mercat laboral (juntament amb els estrangers legalment residents) i per ocupar determinats llocs de treball de l'administració pública. Per tant, en principi, es troben en una millor situació en els diferents àmbits.

També en la part alta, però una mica per sota dels andorrans, se situarien els catalans, seguits

dels altres grups d'espanyols, que són el col·lectiu d'immigrants amb més efectius i el que fa més temps que és present a Andorra. Els catalans són percebuts amb una valoració positiva en la societat andorrana, lleugerament per sobre dels altres grups d'espanyols, possiblement per la proximitat cultural i per compartir la llengua catalana, si bé els altres grups d'espanyols obtenen puntuacions de simpatia una mica més altes que els catalans. Els immigrants d'Espanya tenen preferència en l'accés a autoritzacions d'immigració i estan ocupats en diversos segments, de manera que estan relativament ben situats en l'escala ocupacional. Com la resta d'immigrants no tenen dret a vot i per tant, en aquest àmbit, no gaudeixen de la ciutadania plena, fet que limita la seva participació i capacitat d'incidir en la vida pública. Els immigrants francesos i de la resta d'Europa ocupen una posició mitjana en les puntuacions de simpatia. Pel que fa als francesos, és un grup d'immigració tradicional amb el qual també hi ha lligams culturals i polítics, i juntament amb els d'altres països d'Europa tenen un prestigi social més alt per la seva situació en l'estructura ocupacional i per l'origen cultural europeu, de manera que majoritàriament tenen una valoració positiva en la societat andorrana. En el cas dels portuguesos, tot i que la mitjana de simpatia és superior, la seva valoració positiva en la societat andorrana és més baixa que la dels francesos i els altres europeus, possiblement relacionat amb la seva posició en el mercat laboral, ja que treballen en més proporció en algunes activitats menys qualificades, com la construcció, el comerç, com a personal domèstic o altres serveis poc qualificats, o per una imatge estereotipada d'aquest col·lectiu. Tot i això, la percepció de la valoració dels portuguesos dins de la societat ha millorat respecte l'enquesta del 2002, quan la majoria considerava que eren valorats de manera negativa. Aquest canvi es pot haver produït pel temps que ha passat des de la incorporació d'aquest col·lectiu a Andorra, fet que pot haver comportat un augment de les interrelacions amb els altres grups nacionals, juntament amb la seva progressiva incorporació en segments ocupacionals més qualificats, alhora que l'arribada de nous grups d'immigrants d'altres orígens, pot haver comportat una millora de les percepcions en detriment d'aquests darrers.

Aquest seria el cas dels llatinoamericans, que en els darrers anys han augmentat la presència a Andorra de manera important. En aquest col·lectiu, la puntuació de la simpatia és similar a la dels francesos o altres europeus, mentre que la valoració per part de la societat es considera majoritàriament negativa, en relació també amb la seva situació en el mercat laboral, amb ocupacions sobretot en el comerç i l'hoteleria, i en activitats de temporada en el sector turístic. El col·lectiu de temporers sud-americans ha estat molt present en els mitjans de comunicació d'Andorra els darrers anys per les dificultats d'allotjament o per irregularitats en la contractació, i aquesta situació pot haver influït també en la percepció de la seva imatge o en la valoració que se'ls atribueix en la societat andorrana.

Els filipins i indis es considera que són valorats més positivament que els llatinoamericans dins de la societat andorrana, tot i que la puntuació de la simpatia envers els indis és inferior. Per tant, també se situarien en una posició mitjana-baixa en la valoració social, tot i que són comunitats presents a Andorra des de fa anys, possiblement aquesta percepció de menor valoració es pot atribuir a característiques culturals i ètniques més diferenciades. Pel que fa al cas dels filipins, convindria assenyalar la millora en la valoració del col·lectiu respecte de les dades d'ara fa vint anys. L'explicació d'aquesta millora possiblement rau, d'una banda, en

l'augment de la interrelació del grup poblacional amb els altres col·lectius presents al país, i de l'altra, per l'escolarització dels fills i filles de les primeres generacions arribades al Principat.

Finalment, els que es trobarien en les posicions inferiors són els magribins, els originaris de l'Europa de l'Est i de la resta d'Àfrica, ja que majoritàriament es considera que són valorats negativament dins la societat andorrana i també tenen les puntuacions de simpatia més baixes. Els magribins també són els més esmentats entre les persones que creuen que s'hauria de restringir l'entrada d'immigrants d'alguns països i entre les persones que no voldrien tenir com a veïns per algun col·lectiu nacional. Aquesta percepció més negativa pot estar condicionada tant per la seva posició en l'estructura ocupacional en activitats menys qualificades, com per la imatge estereotipada cap a les persones d'aquest origen en relació amb els valors, comportaments o les diferències culturals que se'ls atribueixen en general.

El contacte i les relacions entre els grups de població de diferents orígens es considera un factor important per a la integració social, ja que permet que les persones es puguin valorar individualment, no sobre la base dels estereotips dels grups, especialment si aquestes interaccions són cooperatives, properes i freqüents, i es donen entre persones que es consideren d'un estatus similar (teoria contacte intergrup al·lport).

La majoria dels enquestats tenen alguna relació (sobretot d'amistat i de treball o estudis) amb persones de les nacionalitats i els orígens més presents al país, és a dir amb andorrans, catalans i altres espanyols, seguits dels francesos i portuguesos, i també amb els llatinoamericans, que han augmentat considerablement els seus efectius a Andorra en els darrers anys. Per contra, la majoria de la població no té cap relació amb persones de l'Europa de l'Est, de la resta d'Europa, filipins, indis, magribins i de la resta d'Àfrica, ja que hi ha menys oportunitats de tenir-hi contacte pel fet de ser col·lectius amb menys residents. Ara bé, és interessant posar en relleu l'evolució de les dades respecte de l'any 2002 amb el cas dels filipins i dels marroquins, els quals han reduït el percentatge que confirma una inexistència de relació amb els grups mencionats.

També cal destacar que les relacions (especialment les familiars) són més freqüents entre persones del mateix origen o nacionalitat, i en segon lloc entre persones de nacionalitats i orígens propers, sobretot entre andorrans i espanyols. Tot i això, si es para atenció a l'evolució de les dades registrades l'any 2002 es constata un augment de les relacions familiars entre andorrans i d'altres col·lectius que anteriorment eren inexistents o mínimes. El cas més clar és el dels portuguesos i d'altres, que han augmentat però amb menor intensitat, com el cas dels llatinoamericans i dels filipins.

Per comprovar si el fet de tenir relacions familiars o d'amistat influeix en la valoració dels diferents grups, s'han comparat les puntuacions mitjanes de la simpatia envers les persones de diferents orígens, entre els enquestats que hi tenen alguna d'aquestes relacions i els que no hi tenen relació. Les dades mostren que, en tots els casos, les persones que mantenen algun vincle familiar o d'amistat amb persones d'un grup determinat, les valoren amb puntuacions mitjanes més altes que les persones que no hi tenen relació. Aquests resultats confirmen que el fet de tenir relació o contacte proper amb un determinat col·lectiu millora la percepció d'aquest grup, ja que hi ha un coneixement directe i no basat en els estereotips de les persones en funció de l'origen.

D'altra banda, s'ha de destacar que la distància de les valoracions amb els grups amb qui sí que es té algun tipus de relació i els grups amb els quals no es té cap mena de relació és menor en l'enquesta del 2022 comparada amb la del 2002, fet que implica que la societat andorrana actual, malgrat que continuïn existint estereotips per a les persones segons l'origen nacional, és segurament més oberta en l'actualitat i valora de manera més positiva la diversitat d'origens que formen part de la societat andorrana.

Integració dels immigrants

Es poden considerar diferents processos o àmbits d'integració de les persones immigrades, que es poden analitzar des del punt de vista objectiu (dades de la situació dels immigrants en els diferents àmbits de la societat receptora) o subjectiu (valoració dels immigrants sobre la seva situació).

Un primer procés d'integració és el que s'inicia amb la incorporació a l'estructura socioeconòmica, després de l'obtenció de l'autorització d'immigració de residència (en el cas dels residents no actius) o de residència i treball per accedir al mercat laboral,¹² que requereix que les persones que s'incorporen a la societat andorrana tinguin recursos econòmics suficients per residir al país (ja sigui pel seu patrimoni o pels ingressos o salari derivats de la seva feina). Les persones immigrades que volen sol·licitar el reagrupament de familiars de fora d'Andorra (parella, fills, etc.), també han de disposar de mitjans econòmics per cobrir les necessitats d'aquestes persones a càrrec. En aquest àmbit es fa referència a la integració socioeconòmica o ocupacional, tenint en compte que la majoria de les persones que arriben a Andorra ho fan per motius laborals: un 64,5% dels enquestats que eren majors d'edat quan van arribar al país van venir per aquest motiu (un 59% entre els enquestats de l'any 2002), seguits dels que busquen tenir millor qualitat de vida (21%) i per motius familiars (17%). Els enquestats espanyols, portuguesos i els dels països de l'Amèrica llatina diuen que van venir per motius laborals en major proporció, mentre que els d'altres països d'Europa diuen en major proporció que van venir per tenir millor qualitat de vida (en alguns casos són persones que venen després de la jubilació atretes per la seguretat, la tranquil·litat o els avantatges fiscals que troben a Andorra).

Les dades relacionades amb el mercat laboral andorrà, com s'ha comentat en la introducció, mostren una segmentació: els tipus d'autorització d'immigració, la proporció d'assalariats i treballadors per compte propi en els sectors d'activitat, o els salaris mitjans, presenten diferències significatives segons el país d'origen de les persones. Alguns immigrants tenen en major proporció autoritzacions temporals (els del grup d'altres nacionalitats i sobretot els extracomunitaris), mentre que en altres casos tenen majoritàriament autoritzacions prorrogables (espanyols, francesos i portuguesos). Entre els assalariats, destaca que els andorrans estan ocupats en major proporció a l'administració pública, mentre que els espanyols, francesos i portuguesos estan ocupats sobretot en el comerç, i alguns en la construcció (portuguesos) o en l'hoteleria (altres nacionalitats). Pel que fa als salaris també s'observen diferències segons el sector d'activitat (els salaris més alts corresponen al sistema financer i de l'administració pública, a més de sectors amb menor nombre d'assalariats com el de producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua, i dels organismes extraterritorials), i segons el país d'origen (el salari mitjà dels assalariats originaris d'Andorra,

Espanya i França és més alt, mentre que els salaris dels treballadors de Portugal, Argentina, Colòmbia, Filipines, Brasil, Marroc, Xile o Perú queden per sota de la mitjana).

L'heterogeneïtat de perfils dels immigrants fa que la seva incorporació a l'estructura socioeconòmica també sigui diferent, ja que no es troben en la mateixa situació els que arriben per ocupar un treball temporal o en sectors menys qualificats i amb salaris inferiors que els que accedeixen a un lloc de treball més qualificat com a professionals titulats o els que tenen una autorització de residència per a professionals amb projecció internacional, per raons d'interès científic, cultural i esportiu o sense activitat lucrativa. Això també es relaciona amb diferents aspectes que poden generar desigualtat social (gènere, nivell educatiu, país d'origen, classe social), que es donen entre la població de la societat receptora que tampoc no és homogènia. Així, el procés d'integració està condicionat per l'estructura social, econòmica, política de la societat d'arribada i per la interacció que es produeix entre immigrants i autòctons, i el grau en què es poden diluir o crear i perpetuar les desigualtats i integrar els col·lectius que hi viuen.¹³

Apart del procés d'integració és el sociocultural amb el qual les persones immigrades aprenen la llengua catalana (les que no són d'origen català i ja coneixen la llengua) i incorporen altres elements de la cultura d'Andorra, que poden combinar-se amb la llengua i cultura pròpies en un model d'integració multicultural.

Seguint la hipòtesi analitzada a l'estudi sobre la immigració a Andorra realitzat l'any 2002, es poden considerar dos tipus d'integració sociocultural: la integració a l'Andorra oficial, entesa com el procés d'incorporació de l'immigrant a la cultura, els costums, els valors i les conductes propis de la societat andorrana, que suposa el coneixement de la llengua, la història i les institucions d'Andorra, i que comporta més avantatges i prestigi dins de l'estructura social; i la integració a l'Andorra plural i heterogènia, sorgida del creixement migratori i la transformació econòmica, entesa com un procés d'interaccions i d'adaptació mútua de la població autòctona i immigrada, que fins i tot es pot donar sense la necessitat de conèixer la llengua catalana.

En aquest sentit, els enquestats consideren molt o bastant important per a la integració dels immigrants adaptar-se a l'estil de vida d'Andorra (90%), participar en la vida social del país (84%), comunicar-se habitualment en català (83%), conèixer la història, geografia i les institucions d'Andorra (80%) i tenir amics de nacionalitat andorrana (63%), i en menor proporció consideren important adquirir la nacionalitat andorrana (43%). Els andorrans són els que més diuen que consideren important comunicar-se habitualment en català i adquirir la nacionalitat andorrana, mentre que en els altres aspectes les diferències en funció de la nacionalitat no són significatives. L'any 2002 el percentatge dels que consideraven molt o bastant important comunicar-se habitualment en català (92%) i adquirir la nacionalitat andorrana (50%) era superior, mentre que la resta d'aspectes també es consideraven majoritàriament importants però amb un percentatge inferior que el 2022.

El coneixement de la llengua en alguns casos es considera com un element imprescindible per a la integració en la societat d'acollida, mentre que altres persones ho veuen com un mitjà instrumental per millorar les expectatives de promoció ocupacional i social. Així, d'una banda, el 50% de la població enquestada considera necessari conèixer la llengua catalana per viure a Andorra, davant d'un 36% que creu que només és necessari en alguns àmbits i un 14% que

pensa que no és necessari. Els andorrans i els espanyols són els que més diuen que és necessari (un 55% i un 52%, respectivament). L'any 2002, la proporció d'enquestats que opinaven que no és necessari conèixer la llengua catalana per viure a Andorra era similar (15%), però hi havia més persones que van afirmar que és necessari (64%) i menys casos que ho consideraven necessari només en alguns àmbits (21%). La tendència, per tant, sembla anar cap a una menor percepció de la necessitat de conèixer el català per viure a Andorra, en general.

La majoria dels enquestats que consideren que el català és necessari ho diuen perquè és la llengua oficial d'Andorra i per poder integrar-se al país, mentre que els que pensen que el català només és necessari en certs àmbits i els que pensen que no cal conèixer el català, ho justifiquen dient que a Andorra es parlen altres llengües i és fàcil comunicar-se sense saber català. Aquestes opinions corresponen a les dues perspectives d'integració esmentades a l'Andorra oficial de llengua i cultura catalana o a l'Andorra plural amb diversitat de llengües i cultures.

Les dues posicions també es detecten en relació amb l'opinió sobre l'obligatorietat de conèixer el català per treballar a Andorra, amb un 49% dels enquestats que pensen que hauria de ser obligatori per a tothom, un 43% que creuen que només hauria de ser obligatori en alguns sectors econòmics, i un 8% que diuen que no hauria de ser obligatori en cap cas. Els andorrans són els que més creuen que el català hauria de ser obligatori (59%), especialment els que tenen els dos progenitors andorrans (70%).

D'altra banda, el 59% dels enquestats consideren que la societat andorrana ha de ser diversa, pluricultural i plurilingüística, mentre que un 30% creuen que hauria d'haver-hi un predomini de la llengua i la cultura pròpia andorrana, i un 11% que pensen que no s'hauria de definir i que s'hauria de configurar per si sola. Els andorrans són els que més afirmen que la societat andorrana hauria de ser amb predomini de la llengua i cultura pròpies (43%), sobretot els andorrans amb els dos progenitors també andorrans (56%).

Pel que fa al sistema educatiu a Andorra hi ha un acord majoritari (84%) a mantenir diversos sistemes educatius com hi ha ara, davant un 14% que preferiria un sistema educatiu andorrà amb tres llengües vehiculars i un 2% que creu que hauria d'haver-hi un sistema educatiu andorrà amb el català com a única llengua vehicular.

Coneixement de les llengües

A banda de les opinions sobre la importància de la llengua per a la integració dels immigrants i de la necessitat de conèixer-la per viure a Andorra, en l'enquesta també s'ha preguntat sobre el coneixement del català i de les altres llengües presents a Andorra.

El castellà predomina com a llengua materna entre les persones enquestades: un 45% diu que és el castellà i un 30% el català, seguit d'un 16% que té com a llengua materna el portuguès i un 10,5% el francès. Aquests percentatges són similars als de l'enquesta del 2002. Lògicament les proporcions varien en funció de la nacionalitat i el lloc d'origen de les persones enquestades, de manera que tenen majoritàriament com a llengua materna la dels respectius països d'origen (un 48% dels andorrans tenen com a llengua materna el català, que augmenta a un 87% entre els andorrans que tenen els dos progenitors andorrans, un 70% dels espanyols són de llengua materna castellana, el 99% dels francesos tenen com a llengua materna el francès i el 97% dels portuguesos el portuguès).

Pel que fa al coneixement de la llengua catalana, la gran majoria de les persones enquestades (70,6%) diuen que la parlen correctament, pràcticament igual que en l'enquesta del 2002, davant d'un 16% que diuen que la parlen una mica, un 12% que l'entén però que no la parla, i un 2% que diu que no l'entén. Lògicament els andorrans són els que en major proporció diuen que parlen correctament el català (96,5%), seguits dels espanyols (69%) i els francesos, portuguesos (un 42% i un 45,5%, respectivament) i un 22,6% en la resta de nacionalitats, on hi ha més casos que diuen que el parlen una mica. L'augment del coneixement del català amb els anys de residència indica que la integració lingüística es consolida amb el temps d'estada al país.

Les persones que parlen el català diuen que l'han après sobretot a l'escola, a casa o a l'entorn social, i en menor proporció a la feina o en cursos per a adults. Lògicament, els andorrans i els catalans són els que més han après el català a l'escola i a casa, en tractar-se de la llengua pròpia d'Andorra i de Catalunya, mentre que els que més l'han après a través de cursos per adults i a la feina són els enquestats dels països asiàtics i africans, i els llatinoamericans. Els francesos són els que més diuen que han après català en l'entorn social, seguides per les persones procedents d'altres països d'Europa, Nord-amèrica i Austràlia.

Entre les persones que tenen menys coneixement del català (les que el parlen una mica, les que l'entenen però no el parlen i les que no l'entenen), un 38% estaria disposat a realitzar algun curs de català, mentre que un 54% no ho faria. D'entre les persones que no tindrien cap intenció de realitzar un curs de català destaquen les persones que fa 20 anys o més que resideixen al Principat, juntament amb els jubilats i les mestresses de casa. Pel que fa als que expressen una voluntat contrària, destaquen les persones que porten menys de 10 anys residint a Andorra i els directius, els professionals, tècnics i similars i els treballadors del comerç i la hostaleria. Respecte de les dades registrades l'any 2002 es detecta un increment de gairebé deu punts de les persones que estarien disposades a realitzar algun curs de català. Entre els casos que han manifestat la possibilitat de realitzar algun curs de català, un 29% ho faria per assolir una bona integració al país, un 26% per millorar el nivell d'ús de la llengua i un 15% com a enriquiment personal. Entre els que no estarien disposats a realitzar algun curs de català, la majoria ho diuen per la manca de temps (40%) o per la seva edat (24%) i, en menor proporció, perquè no és necessari, perquè no volen o per manca d'interès, entre altres respostes.

Coneixement sobre Andorra i participació en activitats tradicionals i en associacions

Quant al nivell de coneixement de la història, geografia i institucions andorranes un 63% dels enquestats diuen que ho coneixen molt (21%) o bastant (42%), mentre que un 33% considera que ho coneix una mica i un 4% diu que no en té cap coneixement. Els andorrans són els que més afirmen que tenen més coneixement de la història, geografia i institucions del Principat, amb un 86% que ho coneixen molt o bastant, seguits dels espanyols, amb un 54%. Respecte de l'any 2002 el coneixement de la història, la geografia i les institucions andorranes ha millorat, amb un increment de tretze punts dels que diuen que ho coneixen molt o bastant, mentre que han disminuït nou punts els casos que en coneixen una mica i quatre punts els que no tenen cap coneixement.

En relació amb l'assistència i participació en activitats de les festes pròpies d'Andorra (festes

majors, parroquials, tradicionals), un 16% dels enquestats diu que no assisteix ni participa en cap d'aquestes activitats, un 54% assisteix a alguna d'aquestes activitats i un 23,5% a moltes o bastantes, mentre que un 6% participa de manera activa en l'organització d'aquestes activitats. Els andorrans són els que més assisteixen a moltes o bastantes de les activitats i també són els que més diuen que participen en l'organització. Respecte del 2002 l'assistència als esdeveniments festius propis del Principat ha augmentat.

La majoria d'enquestats (79%) no pertany a cap associació cultural, social o esportiva, davant un 21% que sí que està vinculat a alguna associació. Entre les persones que pertanyen a alguna associació destaquen les esportives (43%), ONG (15%), les associacions culturals, musicals i de dansa (12%), i les associacions de residents d'altres països (11%).

Vincles amb el país d'origen

Dins de l'àmbit cultural també s'inclou el consum dels mitjans de comunicació de diferents països, i destaca un seguiment majoritari per part dels enquestats dels mitjans dels països més propers: un 87% segueixen habitualment els mitjans d'Andorra, un 61,5% els de Catalunya, gairebé un 80% els de la resta d'Espanya, un 35,5% de França, un 16% de Portugal i un 19,5% d'altres indrets del món. En el cas dels mitjans de comunicació d'Andorra el seguiment és majoritari en tots els casos (per sobre del 80%), si bé els enquestats andorrans i espanyols són els que ho diuen en major proporció. La majoria dels enquestats també segueixen els mitjans d'Espanya (sobretot els de nacionalitat andorrana i espanyola), excepte els francesos, que ho diuen en una proporció inferior. Pel que fa als mitjans catalans destaca que els que més els segueixen habitualment són els enquestats andorrans i espanyols (catalans), mentre que els mitjans francesos són seguits majoritàriament pels enquestats de nacionalitat francesa, els mitjans portuguesos sobretot pels enquestats d'aquesta nacionalitat i els mitjans d'altres països pels enquestats d'altres nacionalitats.

Els vincles de les persones amb els respectius països es confirma amb un 83% dels enquestats nascuts fora d'Andorra que segueixen l'actualitat del seu país d'origen a la premsa, televisió, internet, etc., un 95% que mantenen contacte regularment amb la família i/o amigats del seu país d'origen i un 78% que hi van sempre que poden.

Aquestes dades també es poden interpretar en el marc de la hipòtesi d'integració a l'Andorra diversa i plural, on conviuen els elements culturals autòctons i els dels diferents països d'origen de la població immigrada.

Integració subjectiva

La majoria de les persones immigrades se senten integrades a Andorra: un 87,6% dels enquestats nascuts fora d'Andorra diuen que se senten molt o bastant integrats en la societat andorrana, davant d'un 12% que se sent poc o gens integrat. L'any 2002 el percentatge d'enquestats que se sentien bastant o molt integrats era del 77%, per un 22% que se sentia poc o gens integrat. Les persones que més diuen que se senten integrades són les de més edat (93%), les que tenen nacionalitat andorrana (93%) així com les que fa més temps que viuen a Andorra (entre un 90% i un 92%), i les que tenien menys de 18 anys quan van arribar a Andorra (91%). Per contra, els casos que més diuen que se senten poc o gens integrats són els joves (un 17%), el col·lectiu dels treballadors del comerç, l'hostaleria i de serveis personals

(amb un 19%), els de nacionalitat francesa (amb un 21%) i altres nacionalitats (17%) i els que porten menys de 10 anys residint al Principat (un 23%).

Si bé diuen en un percentatge superior que se senten més integrades les persones que parlen català (91,5%), les que coneixen la història, geografia o institucions d'Andorra (95,1%) i les que participen de manera activa (98%) o assisteixen amb més freqüència (95,5%) a les activitats de les festes pròpies del país, igualment és destacable que se senten integrades la majoria de persones que no parlen català, les que no coneixen la història, geografia o institucions d'Andorra i les que no assisteixen a les activitats de les festes andorranes, fet que es pot relacionar amb el procés d'integració en l'Andorra multicultural i plurilingüística.

Un 60% dels enquestats nascuts fora d'Andorra també consideren que adaptar-se a Andorra és fàcil, un 23% diu que no és fàcil ni difícil, i un 16% ho considera difícil. L'any 2002 un 50% dels enquestats consideraven fàcil adaptar-se a Andorra, un 28% ni fàcil ni difícil i un 20% difícil. Aquesta percepció està relacionada amb la percepció d'integració, ja que les persones que se senten molt o bastant integrades a la societat andorrana diuen en major proporció que els sembla fàcil adaptar-se a Andorra (63,5%) que les persones que se senten poc o gens integrades (35%).

D'altra banda, la majoria dels enquestats nascuts fora d'Andorra (70%) consideren que la societat andorrana és tancada (un 24% molt tancada i un 46% més aviat tancada), mentre que un 29% considera que és més aviat oberta (27%) o molt oberta (2%). L'any 2002 un 74% dels enquestats van dir que consideraven que la societat andorrana era tancada davant d'un 25% que la considerava oberta.

Pel que fa a la identificació o sentiment de pertinença, un 40% dels enquestats nascuts fora d'Andorra diuen que se senten d'Andorra, un 18,5% d'Espanya, un 11% de Portugal, un 8% de Catalunya, un 6% del món i un 5% de França, entre altres països esmentats en menor proporció. Les persones que més diuen que se senten d'Andorra són les majors de 65 anys (58%), les que tenen la nacionalitat andorrana (69%), les que fa més de 20 anys que viuen a Andorra (51,6%) i les que tenien menys de 18 anys quan van arribar al país (57%). D'altra banda, els enquestats que diuen en major proporció que se senten d'un altre país són els que tenen la nacionalitat d'aquest país. Així el 40,5% dels espanyols se senten d'Espanya, el 60% portuguesos se senten de Portugal i el 54% dels francesos se senten de França i els d'altres nacionalitats se senten en major proporció dels respectius països. En tots els casos el següent lloc d'on se senten en major proporció és Andorra. I, independentment d'on se sentin, la majoria de persones diuen que se senten molt o bastant integrades a Andorra.

Pel que fa al tema de la integració caldria aprofundir més en la relació entre la percepció subjectiva i els elements que teòricament poden configurar la integració, amb la complexitat de tots els àmbits que defineixen aquest concepte.

Projecte migratori

El projecte migratori i la integració dels immigrants també es relaciona amb la disponibilitat de xarxes personals en el moment d'arribar al país d'acollida, amb la intenció d'establir-se o de marxar al cap d'un temps, i amb la percepció de millora respecte el país d'origen.

Segons les dades de l'enquesta, gran part dels immigrants coneixien algú a Andorra quan van venir (el 67% dels que tenien més de 18 anys quan van arribar), sobretot amics i familiars.

També destaca que en molts casos no tenien la intenció d'establir-se a llarg termini. En el moment d'arribar a Andorra, un 44% dels enquestats tenien pensat tornar a marxar (un 22% s'hi volia quedar uns mesos i un altre 22% s'hi volia quedar uns anys i marxar), davant d'un 29% que tenia intenció de quedar-se i un 26,6% que no ho sabia. Amb el pas del temps aquesta situació canvia ja que, en el moment de l'enquesta, el 64% de les persones immigrades a Andorra tenen intenció de quedar-s'hi, mentre que un 21,6% té intenció de marxar-ne (un 16% a llarg termini i un 5,6% en poc temps), i un 14% no ho sap. Comparant la intenció actual respecte de la que tenien al moment d'arribar, destaca que un 54% dels que pensaven marxar després d'uns mesos i un 50% dels que volien marxar després d'uns anys ara tenen intenció de quedar-se, i un 82% dels que pensaven instal·lar-se mantenen aquesta intenció en l'actualitat. D'altra banda, les persones que se senten molt o bastant integrades a Andorra diuen en major proporció que tenen intenció de quedar-se (68%) que les que se senten poc o gens integrades (34%), que diuen amb més freqüència que tenen intenció de marxar.

Aquest canvi en el projecte migratori inicial, que tendeix cap a un major establiment al país del previst al moment d'arribar i un major sentiment d'integració, també es pot relacionar amb una percepció de millora de la situació de les persones immigrades respecte dels països d'origen.

La majoria de les persones immigrades que eren majors d'edat quan van arribar al Principat diuen que la seva situació ha millorat (82,5%), davant un 16% que opinen que no ha millorat. Les persones que tenen intenció de quedar-se a Andorra diuen en major proporció que la seva situació ha millorat (90%) que les que volen marxar a llarg termini (77,6%) i les que volen marxar en poc temps (59,5%). Els aspectes que consideren que han millorat respecte del país d'origen són sobretot la seguretat ciutadana (96%), el medi ambient o l'entorn natural (84%), la qualitat de vida (77%), l'àmbit laboral (75,6%) i l'atenció sanitària (69%), mentre que hi ha divisió entre els que consideren que la seva situació és millor (36,5%), pitjor (33%) o igual (30%) respecte a les relacions socials, i consideren majoritàriament que estan pitjor pel que fa al preu de l'habitatge (80%). En general, aquests aspectes coincideixen amb el que els enquestats diuen que els agrada més d'Andorra (la qualitat de vida, la tranquil·litat, seguretat, etc., i l'entorn natural, les muntanyes o el clima) i el que més els desagrada del país (el nivell de vida car, inclòs el preu de l'habitatge).

Conclusions i reflexions finals

Històricament, els fluxos migratoris han tingut un paper fonamental en el desenvolupament de les societats d'arreu del món, en contribuir a la transformació econòmica, cultural i social tant dels indrets receptors com dels emissors. Actualment, amb la consolidació d'un món extremament globalitzat, aquestes dinàmiques s'han vist estimulades sobretot per dos motius principals. D'una banda, pels avenços assolits en les comunicacions i la mobilitat, i de l'altra, per les noves sinergies sorgides en els processos econòmics que responen a les demandes d'un mercat global que exigeix i promou el desplaçament de treballadors, turistes, béns i capitals a nivell internacional.

Des de fa dècades, Europa viu uns processos de creixement migratori que estan transformant les seves societats de manera irreversible i que han generat un debat sobre les polítiques d'immigració més adequades.

A Andorra, el procés de modernització del país, que pren embranzida a partir dels anys 60 del segle passat, ha portat com a conseqüència que la població del país s'hagi multiplicat per deu i ha estat la immigració un element fonamental a l'hora d'entendre la transformació econòmica, demogràfica i social que ha viscut (i viu) el país des de la segona meitat del segle xx.

Aquest procés ha creat una societat molt diversa i plural que acull milers de persones d'arreu. Si bé és cert que històricament rebia principalment població migrada dels països veïns (sobretot d'Espanya, França i Portugal), les dades dels darrers anys han posat de manifest que aquesta dinàmica ha viscut certes modificacions i ha donat pas a fluxos més importants procedents d'altres continents (amb especial menció a Llatinoamèrica), en detriment d'altres de més tradicionals (com ara bé el cas dels portuguesos), que han anat reduint la seva proporció en la configuració demogràfica andorrana.

Amb la realització d'aquest estudi s'han analitzat les percepcions latents dins la societat andorrana envers la immigració, a la vegada que s'ha procurat radiografiar-ne la posició en l'àmbit socioeconòmic, cultural i juridicopolític, d'acord amb els tres eixos principals de segmentació que generen un desenvolupament desigual entre la població del Principat. Altrament, s'ha aplicat una retrospectiva respecte els sondejos realitzats durant els darrers anys, i en especial un estudi realitzat l'any 2002, per tal d'analitzar l'evolució del fenomen proposat en aquest document.

Des del principi del procés migratori andorrà, hi ha hagut una incorporació desigual dels treballadors en diferents sectors de l'economia, a causa del gran volum de demanda de mà d'obra en sectors com l'hoteleria, el comerç i la construcció, encara que la gran expansió econòmica ha propiciat que una altra part dels nousvinguts hagin pogut accedir a ocupacions amb millors condicions de treball.

De tota manera, les dades demostren que hi ha una dualització del mercat laboral marcada, en part, perquè generalment una part important de la població immigrada ocupa els llocs de treball menys qualificats o de tipus temporal, a la vegada que es veu limitada l'oportunitat d'accedir a sectors com les administracions o certs sectors professionals per un marc legal en matèria laboral que ha prioritzat tradicionalment la població local davant de l'estrangera.

La gran entrada d'immigrants podria haver tingut com a conseqüència certs sentiments de recel i reticència envers la població nousvinguda, la qual, en certes situacions, és percebuda com una amenaça per a la població receptora. Però en aquest treball es demostra, com ja es va comprovar l'any 2002, que no hi ha una percepció generalitzada de competència entre els treballadors en un context com l'andorrà, amb grans fases de creixement econòmic. Paral·lelament, també s'ha pogut observar com, amb el pas del temps, la societat andorrana manté la seva percepció envers la immigració fins a considerar-la majoritàriament com un fenomen positiu i necessari per a l'economia del país, tot i que encara avui en dia se segueixen reproduint estereotips envers les persones segons el seu origen nacional.

Un altre factor cohesionador de la societat andorrana és el grau d'interrelació entre les diferents comunitats existents al país. A més, el volum de relacions familiars, d'amistat, o de treball entre els diferents grups, com ja es demostrava l'any 2002, és un factor d'atenuació d'estereotips per origen de les persones. S'ha de destacar que s'han reduït de manera significativa, la distància entre les valoracions entre els grups més i menys valorats, i és sobretot a causa de l'augment del prestigi de les que tenien una puntuació més baixa fa vint anys.

També és un fet positiu que ha disminuït la diferència de valoració dels grups nacionals en funció si les persones enquestades tenen relació personalment o no, fet que sembla indicar que el conjunt de la població assumeix amb més normalitat la diversitat de la nostra societat. Un altre eix de segmentació està relacionat amb els drets polítics, i de fet molts autors consideren que el procés d'integració no s'assoleix fins a l'assumpció d'aquests drets.

En aquest moment, menys de la meitat de la població més gran de 18 anys té dret al vot, i pràcticament dues tercers parts de les persones que porten més de 20 anys al país, i que podrien accedir a la nacionalitat andorrana, no ho fan.

Com a les altres onades on s'ha demanat a la població sobre els drets polítics, les dades indiquen una predisposició de manera majoritària del conjunt de la societat a reconèixer-los, sobretot l'accés al dret al vot a les eleccions comunals, amb l'opinió sobre l'accés al vot a les eleccions generals com a menys favorable per part dels andorrans.

Finalment, s'han de destacar les preguntes sobre percepció de la població en relació amb la integració i quins són els factors que es consideren més importants per assolir-la, on el pes del domini de l'ús de català es continua considerant un factor fonamental. El fet que sigui la llengua oficial i una eina per accedir a una millor posició al mercat laboral la reforça en una societat on, en alguns àmbits, el català no és tan present.

Per concloure seria interessant posar en relleu el mosaic cultural i lingüístic que caracteritza la població d'Andorra, que enriqueix i afavoreix la convivència entre els diferents grups nacionals que s'hi poden trobar. El fet que la majoria de persones se sentin integrades dins la societat andorrana, fins i tot en els casos en què tenen menor coneixement del català o els que se senten d'altres països, es pot considerar com una integració a l'Andorra heterogènia i plurilingüística.

Com a la resta de societats occidentals, l'andorrana és una societat resultat d'una barreja de persones de diferents orígens, i aquest procés és irreversible i tot fa pensar que anirà a més. Aquest fet dona més complexitat a les societats actuals, que han d'arribar a consensos per definir la seva identitat a partir de la barreja dels trets més tradicionals però també de les aportacions de les persones que han anat arribant i configuren el teixit social actual.

En aquest procés s'ha de vetllar per reforçar els aspectes que difuminen les segmentacions socials abans descrites (l'econòmica, la política i la de prestigi social), amb la finalitat que Andorra sigui, o continuï sent més, un país inclusiu i acollidor per a tothom.

Joan Micó i Ibàñez,
sociòleg i director del CRES a Andorra Recerca+Innovació

Notes

- 1- Pàgina web: <https://sociologia.ad/estudis-tematics/836-immigracio>
- 2- Aquests eixos de segmentació prenen com a referència les divisions internes formulades per Dolors Comas d'Argemir i Joan Josep Pujadas a: COMAS D'ARGEMIR, D., & PUJADAS, J. J. (1997). *Andorra un país de frontera*. Barcelona, Editorial Alta Fulla, p. 59-63.
- 3- Segons l'article 40 del Decret legislatiu del 6-2-2019 de publicació del text refós de la Llei 9/2012, del 31 de maig, de modificació de la Llei qualificada d'immigració, les autoritzacions d'immigració de residència i treball, temporal, de fronterer, temporal de fronterer, de residència i treball per compte propi, de treball sense residència i de residència sense treball es concedeixen en primer lloc als nacionals dels estats que hagin signat i ratificat un conveni amb el Principat d'Andorra (és a dir, Espanya, França i Portugal), seguidament als nacionals dels estats membres de la Unió Europea o de l'Espai Econòmic Europeu i finalment als nacionals d'altres estats.
- 4- Pàgina web: www.elecciones.ad
- 5- LÓPEZ-ROLDÁN, P., & FACHELLI, S. (2017). Desigualdad y segmentación en los mercados de trabajo de España y Argentina. *Anuario IET de trabajo y relaciones laborales*. Vol. 4, p. 15-33.
- 6- L'any 1972 es va posar en marxa el programa d'andorranització de l'ensenyament (Programa de Formació Andorrana) per tal de garantir la integració al país dels alumnes dels sistemes educatius espanyol i francès, i l'any 1982 es va crear el sistema educatiu andorrà, amb uns plans d'estudis específics i atenent la realitat lingüística andorrana. BASTIDA I ARENY, R. (2001) Els sistemes educatius a Andorra. *Estudi sobre la joventut al Principat d'Andorra*. Andorra, Càritas Andorrana.
- 7- Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, de 16-12-99.
- 8- En el Decret del 27 de març 2019 de modificació del Reglament per a l'apreciació de la suficient integració a Andorra, es considera integrades a la societat andorrana, i per tant queden exemptes de fer la prova d'integració que es requereix per a l'obtenció de la nacionalitat andorrana, les persones que en el moment de sol·licitar la nacionalitat hagin cursat l'escolaritat obligatòria al Principat d'Andorra o que acreditin que disposen del diploma de ciències humanes i socials, que ofereix coneixements de la història del país, del patrimoni, de les institucions i del medi natural, i permet avaluar el nivell de llengua catalana de nivell A2.
- 9- LÓPEZ-SALA, A., & OSO, L. (2015). Inmigración en tiempos de crisis: dinámicas de movilidad emergentes y nuevos impactos sociales. *Migraciones. Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones*, (37), p. 9-27.
- 10- RINKEN, S. (2013). El día después: la sociología de las migraciones en tiempos de crisis. *Revista Española de Sociología*, 19, p. 171-186.
- 11- DE LUCAS, M. et al. (2008). *Los derechos de participación como elemento de integración de los inmigrantes*. Fundación BBVA.
- CASTELLANOS, J. (2019). Participación ciudadana e inmigración: consideraciones políticas y jurídicas. *Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho* 41, p. 49-64.
- 12- Entre un 75% i un 85% de les autoritzacions d'immigració inicials i en vigor concedides en els darrers anys són per treballar (residència i treball o treball temporal, fronterers) i entre un 15% i un 25% són de residència sense treball.
- 13- HERRERA, E. (1998). La incorporació d'immigrants a la societat d'arribada. *Revista catalana de sociologia*, 6/97, p. 23-32.